

İSLAM MEDENİYETİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Islamic Civilization Studies

e-ISSN: 2149-0872

Cilt/Volume 10 - Sayı/Issue 1 - Nisan/April 2025: 158-191

Vahdî ve Mevlidi: Vedîa-i İstîşfâ

Vahdî and His Mawlid: Wedîa-i Istîshfâ

Seyfullah KOŞMAZ Volkan ARSLAN

Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, Türkiye Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

Dr., Independent Researcher, İstanbul, Türkiye PhD Student, İstanbul Medeniyet University, Insti-
tute of Postgraduate Education, İstanbul, Türkiye

s.kosmaz74@gmail.com varslanv@gmail.com

Orcid: 0000-0002-5663-3806 Orcid: 0000-0001-5639-3649

Koşmaz, Seyfullah - Arslan, Volkan. "Vahdî ve Mevlidi: Vedîa-i İstîşfâ". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2025), 158-191.
<https://doi.org/10.20486/imad.1639939>

Araştırma Makalesi / Research Article

Başvuru Tarihi / Received: 14.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 10.04.2025

Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
Licensed Under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Öz

Bilinen ilk örnekleri 15. yüzyılda görülen mevlid türünde klasik Türk edebiyatı kapsamında birçok şair kalem oynamıştır. Bugüne değin yapılan akademik çalışmalar, mevlid türündeki eserleri türsel bağlamda ya da münferit olarak ele almış, böylece birçok mevlid metni neşredilmiştir. Bununla birlikte literatürde henüz yayımlanmamış ve akademik olarak incelenmemiş mevlid metinleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda 19. yüzyıl şairlerinden Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi'ye (1221/1806-1310/1892) ait olduğu tespit edilen ve hakkında herhangi bir akademik çalışmanın yapılmadığı anlaşılan *Vedâ-i İstîşfâ (Dürr-i Yetîm)* adlı mevlid, bu çalışmada incelenmiştir. Evvela *Vedâ-i İstîşfâ*'nın müellifine dair belirsizliği gidermek amacıyla biyografik ve bibliyografik kaynaklar taranarak Vahdî mahlasını taşıyan şairler tespit edilmiş ve eserin Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi'ye ait olduğu yönünde karineler ortaya konmuştur. Ardından şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Satın Alınan Yazmalar Koleksiyonu 00954 numarada kayıtlı şu an için bilinen yegâne nüshası tanıtılmıştır. Mevlid geleneği içindeki yeri belirlenen eser, şekil ve muhteva açısından değerlendirilmiştir. Buna göre *Vedâ-i İstîşfâ*'nın, *Vesîletü'n-Necât*'a nazire olarak kaleme alınmakla birlikte olay örgüsünde bazı farklılıklar barındırdığı görülmüştür. Makalede eserin tamamının transkripsiyonlu metni de araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Bu çalışmanın Türk mevlid edebiyatına dair yapılan araştırmalara katkı sunması ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Edebiyatı, Vahdî, Mevlid, Nazire, *Vedâ-i İstîşfâ*, *Dürr-i Yetîm*, *Vesîletü'n-Necât*.

Abstract

Many works of the mawlid genre, the first known examples of which can be found in the 15th century, were written by many poets within the framework of classical Turkish literature. Academic studies have so far dealt with the works of the mawlid genre in a genre context or individually, and thus many mawlid texts have been published. However, there are also mawlid texts in the literature that have not yet been published and analyzed scientifically. In this context, this study analyses the mawlid entitled *Wedî'a-i Istîshfâ (Durr-i Yatîm)*, which has been found to belong to Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi (1221/1806-1310/1892), one of the 19th-century poets, and on which no academic study has been conducted. First of all, in order to remove the uncertainty about the author of *Wedî'a-i Istîshfâ*, biographical and bibliographical sources were scanned and poets who used the pseudonym Vahdî were identified and the presumptions that the work belongs to Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi were revealed. Information on the poet's life and work is then given, and the only copy of the work registered in the Süleymâniye Library, Purchased Manuscripts Collection, under number 00954, is presented. The work, whose place in the mawlid tradition is determined, is evaluated in form and content. It is found that the *Wedî'a-i Istîshfâ* was written as an addendum to the *Vesîlet el-nedjât*, but it contains original narrative elements in places. In the article, the transcribed text of the entire work is also presented for the use of researchers. It is hoped that this study will contribute to the study of the mawlid genre in classical Turkish literature.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Vahdî, Mawlid, Nazîra, *Wedî'a-i Istîshfâ*, *Durr-i Yatîm*, *Vesîlet el-nedjât*

Giriş

Sözlükte; doğum yeri ve zamanı anlamına gelen mevlid, İslam kültüründe özellikle Hz. Peygamber'in doğumunu, bu vesileyle yapılan törenleri ve yazılan eserleri ifade etmek için kullanılır.¹ Kimi din büyüklerinin doğumlarını ve hayatlarından kesitleri

¹ Ahmet Özel, "Mevlid" *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29, 475.

anlatan eserlere de mevlid denilmiştir.² Bununla birlikte bu kelime, özellikle Süleyman Çelebi'nin (ö. 825/M 1422 ?) Hz. Peygamber'in hayatını anlattığı meşhur eseri *Vesîletü'n-Necât*'i ifade etmektedir.³ Nitekim 15. yüzyılda yazılan bu eser, birçok araştırmacı tarafından sehl-i mümtenî olarak değerlendirilmiş olup mevlid türünün “öncü metni” olarak kabul edilmektedir.⁴ *Vesîletü'n-Necât*, kendisinden sonra kaleme alınan birçok mevlid üzerinde derin bir etki bırakmış; özellikle dinî ve tasavvufî eğilimleri olan şairler, Süleyman Çelebi'nin mevlidinin tesirinden kaçamamışlardır.⁵ İslam edebiyatında Hz. Peygamber için yazılan en yaygın edebî türlerden olan mevlidler, temelde O'nun doğumunu konu etmekle birlikte risaleti, ahlâkı, mucizeleri ve miracı gibi konuları da içermektedir. Ekseriyetle mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan mevlidlerde dil, yalın ve samimidir. Bu türü siyerlerden ayıran temel unsur, Hz. Peygamber'in hayatının farklı yönlerine temas etmekle birlikte esasen doğum hadisesine odaklanmasıdır.⁶

Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren mevlid yazma geleneği çerçevesinde pek çok eser kaleme alınmış, bu gelenek 19. yüzyıla kadar güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. Mevlid denilince akla ilk olarak Süleyman Çelebi'nin 1409-10'da yazdığı *Vesîletü'n-Necât* gelse de başka bir 15. yüzyıl şairi Ahmedî'nin 810/1407-1408'de yazdığı *İskender-nâme*'si içinde yer almakla birlikte müstakil bir eser olarak görülen *Mevlid*'i, bilinen ilk Türkçe mevlid kabul edilir.⁷ Öte yandan Erzurumlu Darîr'in 790/1388 yılında kaleme aldığı ve bazı eklemeler dolayısıyla telif niteliği de taşıyan *Tercüme-i Siyer-i Nebî* eserinde yer alan manzum kısımların, bu sahada yazılan ilk mevlid metni kabul edilebileceği söylenmiştir.⁸ Bununla birlikte Anadolu sahasında mevlid türünün ilk eseri kabul edilsin yahut edilmesin, zaman ve mekânın sınırlarını aşan bir eser olarak *Vesîletü'n-Necât*, kendi döneminden itibaren birçok takipçisini yetiştirmiş ve Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde her asırda yeni mevlidlerin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Bu eserler yalnızca içerik açısından değil, biçim bakımından da Süleyman

² M. Fatih Köksal, “Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî'nin Mevlidü'n-Nebî'si”, *KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4 (2021), 72.

³ Rıfat Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi* (Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık, 2018), 2.

⁴ Bilâl Kemikli, *Mevlid Külliyyâtı-Süleyman Çelebi Vesîletü'n-Necât ve Tercümeleri-I* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 9.

⁵ Hasibe Mazıoğlu, *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri* (Ankara: TDK Yayınları, 2017) 241.

⁶ Rıfat Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi*, 2.

⁷ M. Fatih Köksal, “Mevlid Edebiyatımızın Enleri İlkleri ve Tekleri”, *Keşkül* 26 (2013), 106.

⁸ Hasan Aksoy, “Mevlid” *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29, 482.

Çelebi'yi örnek almış; mevlid şairleri, onun seviyesine ulaşmayı bir hedef olarak benimsemişlerdir.⁹

Geçmişten günümüze yapılan çalışmalarla mevlid eserleri ve yazarları tespit edilerek literatüre katkı sağlanmaktadır. Bu alandaki önemli eserlerden biri, Necla Pekolcay'ın *Türkçe Mevlid Metinleri* adlı doktora tezidir. Mevlid türü üzerine yapılan ilk derli toplu çalışma olması ve akademik araştırmalara öncülük etmesi açısından büyük önem taşımaktadır.¹⁰ Mevlid metinleri, geleneği, icrası ve ilgili âdetler üzerine geçmişten günümüze birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu alandaki yayınların yanı sıra, konuyla ilgili literatürü derlemeye yönelik akademik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Hasan Aksoy'un *Eski Türk Edebiyatında Mevlidler*, M. Fatih Köksal'ın *Mevlid-nâme* adlı eserinin kaynakçası, Rıfat Kütük'ün *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-eşân İsimli Mevlidi*, Fatih Kaynar'ın *Mevlidü'n-Nebi Literatürü*, Nuh Muaz Kapan ve Ömer Faruk Yiğiterol'un *Mevlid Bibliyografyası* ile Şerife Ağarı'nın *Türkçe Mevlidler Üzerine Yapılmış Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi* adlı yayınları bu kapsamda değerlendirilebilir.¹¹ Çulfaz'ın "Mevlid Bibliyografyası" makalesi ise bu konuda yapılan en güncel çalışmadır.

Pekolcay, İstanbul kütüphanelerinde ve kaynaklarda 200'den fazla Türkçe mevlid ve mevlid ile ilgili risale bulunduğunu belirterek Anadolu'daki ve özel koleksiyonlardaki nüshaların eklenmesiyle bu sayının artabileceğini vurgular.¹² Köksal ise *Mevlid-nâme* adlı eserinde Türk edebiyatında mevlid türünde eser veren 123 müellifi tespit etmiştir.¹³ Mevlid türündeki eserlerin birçoğu akademik çalışmaların konusu olmuştur. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, mevlid türünde yazılan eserlerin bir kısmının büyük oranda Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı mevlidine benzediğini, bir kısmının belirli motifler açısından farklılık gösterdiğini, geri kalan kısmının ise tamamen özgün bir yapıya sahip olduğunu söylenmiştir.¹⁴ Ne var ki tarihî süreçte kaleme alınan mevlidlerin tamamının tespit edilerek neşredildiği iddia edilemez. Türü sebeplerle klasik Türk edebiyatında üretilen bazı mevlid metinleri, henüz tespit edilmemiş olup bu eserlerin bir kısmı dönemin ve bugünün biyografik ve bibliyografik kaynaklarında dahi anılmamıştır.

⁹ M. Fatih Köksal, "Vesiletü'n-Necât'a Yazılan Nazirelere Dair", *Vefatının 600. Yılında Süleyman Çelebi ve Mevlid Kültürü*, ed. Bilal Kemikli (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2023), 153-172.

¹⁰ M. Fatih Köksal, "Yeni Mevlid Metinleri ve Mevlidlerle İlgili Mevcut Malumata Dair Tashihler", *Journal of Turkish Studies* 34/2 (2010), 260.

¹¹ Şevval Sena Çulfaz, "Mevlid Bibliyografyası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 31 (2023), 168.

¹² Süleyman Çelebi, *Mevlid*, haz. Necla Pekolcay (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), 39.

¹³ M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 32.

¹⁴ Süleyman Çelebi, *Mevlid*, 33.

Hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bu eserler, kataloglardaki kayıtlarda ya da kütüphane raflarında keşfedilmeyi beklemektedir.

Bu çalışmada 19. yüzyılda kaleme alındığı belirlenen ve mevlid geleneği bağlamında yazıldığı dönemin önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek *Vedâ-i İstîşfâ* adlı eser ele alınacaktır. Vahdî mahlaslı bir şaire ait olan bu manzum mevlid, büyük oranda Süleyman Çelebi'nin mevlidine benzemekle birlikte dil ve üslup bakımından dönemin edebî zevkini yansıtan kendine has yönleri de sahiptir. Ancak klasik dönem biyografik ve bibliyografik kaynaklarında Vahdî mahlaslı bir şaire ait *Vedâ-i İstîşfâ* adlı eserden bahsedilmemesi, eserin müellifine dair belirsizlik yaratmaktadır. Buna bağlı olarak bu makalede öncelikle biyografik kaynaklarda anılan Vahdî mahlaslı şairler araştırılacak, ulaşılan bilgiler ile nüshadaki veriler ışığında *Vedâ-i İstîşfâ* müellifinin kim olduğu tespiti çalışılacaktır. Ardından müellifin biyografisi hakkında bilgi verilip *Vedâ-i İstîşfâ*'nın şu an için tespit edilebilen yegâne nüshası tavsif edilecek; çalışmanın sınırları göz önünde bulundurularak ayrıntılı bir tahlile girişmeksizin eserin mevlid geleneği içindeki yerini belirlemek adına konu, dil ve üslup açısından genel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Son olarak eserin transkribeli metni araştırmacıların dikkatine sunulacaktır.

1. Biyografik Kaynaklarda ve Literatürde Vahdî

Vedâ-i İstîşfâ müellifi aşağıdaki beyitte de görüleceği gibi metin içinde altı yerde kendisini “Vahdî” mahlasıyla takdim etmiştir:

“Vahdî kimdir söyleye evşâfını
Hasb-i hâl eyler meger hoş vaşfını” (4a)

Biyografik kaynaklarda biri 16. yüzyıl, ikisi 17. yüzyıl ve bir diğeri 19. yüzyılda yaşamış Vahdî mahlaslı dört şaire rastlanır. Sehî ve sonraki yıllarda kaleme alınan birçok tezkirede kendisinden bahsedilen ve 16. yüzyılda yaşadığı sanılan Vahdî'nin doğum ve ölüm tarihleri net değildir. Edirneli olan şairin halk arasında *Ana Bacı Hikâyesi* diye bilinen Bursalı Hoca Abdurrauf hikâyesini anlatan mensur bir eseri vardır. Şiir yazmışsa da Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde yer alan tek bir şiiri günümüze ulaşmıştır.¹⁵

Bu mahlası kullanan başka bir şair olan İbrâhîm Vahdî Efendi (d. ?/ ?-ö. 1126/ 1714), Vahdî-i Rûmî ve ferâiz meselelerine uğraşmasından ötürü “Farazî” nisbeleriyle de tanınmıştır.¹⁶ Çeşitli medreselerde müderrislik vazifesini ifa eden ve hattatlığıyla şöhret bulan Vahdî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme aldığı bilinir.¹⁷ Birçok eseri

¹⁵ M. Fatih Köksal, “Vahdî”, *TEİS* (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

¹⁶ İsmail Durmuş, “Vahdî Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2, 636).

¹⁷ Mehtap Erdoğan Taş, “Vahdî İbrâhîm Efendi'nin Terceme-i Hilye-i Şerîf Adlı Mensur Eseri”, *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 20 (2024), 5.

istinsah eden Vahdî'nin belagat, hilye, hadis ve şemail gibi alanlarda yirmi beş eserinin olduğu söylenmiştir.¹⁸ Ayrıca *Mutavvel* şerhi, İbni Hallakân Tarihi çevirisi ve Arap şairlerinin biyografilerini içeren *Tezkiretü's-Şuarâ*'sı vardır.¹⁹

17. yüzyılda yaşayan bir diğer Vahdî ise Şeyh Ahmed Vahdî Efendi'dir (d. ?? - ö. 1114/1702-1703). Yenikapı'daki Mimar Tekyesi'nde şeyhlik yaptığı belirtilen şair hakkında biyografik kaynaklarda oldukça kısıtlı bilgi vardır.²⁰ Bir miktar şiirleri ve ilahileri olduğu söylenmiştir.²¹

Vahdî mahlasını kullanıp klasik dönem biyografik kaynaklarda anılmayan son şair, 19. yüzyılda Harput'ta yaşadığı anlaşılan Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi'dir (d. 1221/1806 - ö. 1310/1892). Divanı bulunmayan şairinin birkaç manzumesi dışında henüz herhangi bir eserlerine rastlanmamıştır.²²

2. Vedîa-i İstişfâ Müellifi Vahdî Kimdir?

Vedîa-i İstişfâ müellifinin kim olduğunu tespit etmek için eldeki tek nüsha incelendiğinde eserin başında yer alan takrîz²³ dikkat çekmektedir. Osmanlı edebiyat geleneğinde önemli bir yer tutan takrîzler, övgü metinleri olmanın ötesinde, edebiyat tarihinin satır aralarını dolduran ve dönemin edebî ilişkilerini yansıtan değerli kaynaklardır. Takrîzler, edebiyat tarihi yazımında eserlerin bağlamını, müellifler arası etkileşimi ve dönemin edebî anlayışını anlamada önemli bir rol üstlenmektedir.²⁴ Bu bağlamda *Vedîa-i İstişfâ* üzerine Bedreddîn-i Erzurumî tarafından yazılan takrîz, mezkur eserin kuvvetle muhtemel Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi'ye ait olduğunu doğrular niteliktedir. Zira 1274/1856 yılında Erzurum'da doğduğu bilinen Osman Bedreddin-i Erzurumî, XX. yüzyılda Harput coğrafyasında yetişen mutasavvıfların en önde gelenlerinden biri olarak kabul edilir. Osmanlı-Rus Harbi esnasında 1877 yılında bir sabah namazında okuduğu ezanla Erzurum'un Rus işgaline karşı direnişinin ilk kıvılcımını ateşlemiş, savaşta gösterdiği başarılarından dolayı Gazi Ahmed Muhtar Paşa tarafından 28.

¹⁸ Durmuş, "Vahdî Efendi", 637.

¹⁹ Tuncay Bülbül, "Vahdî, İbrâhîm Vahdî Efendi", *TEİS* (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

²⁰ Hüseyin Gönel, "Vahdî, Şeyh Ahmed Vahdî Efendi", *TEİS* (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

²¹ Ruhsar Zübeyiroğlu, *Mecmüatü't-teracim Mehmed Tefvik Efendi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989), 210.

²² Bahir Selçuk, "Vahdî, Mahmûd Vahdî", *TEİS* (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

²³ "Karaz" kökünden türeyen ve "hayatta olan bir kimseyi övmek" anlamına gelen "takrîz" Şark kitap telif usulünde eser ve müellifin okuyucuya takdimini ifade eden bir terimdir. Bk. Mustafa İsmet Uzun - Ahmet Turan Arslan, "Takrîz", TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/472. Ayrıca takrîz geleneğine dair ayrıntılı bilgi için bk. Nagihan Gür, *Klasik Türk Edebiyatında Takrîz Geleneği* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014).

²⁴ Nagihan Gür, "Edebiyat Tarihi Yazımında Bir Kaynak Olarak Takrîzler ve Sıra Dışı İki Örnek", *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 71-72, (2017), 91-116.

Alay'ın 3. Tabur imamlığına getirilmiş ve savaşın bitmesiyle gördüğü bir rüya sonrasında Elaziz/Palu'ya gelip orada mukim olan Nakşibendî şeyhi Seyyid Mahmûd-ı Sâminî ile tanışıp ona intisap etmiştir.²⁵ Harputlu olduğu bilinen Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî'nin, takrîz yazarı Osman Bedreddin ile aynı yıllarda Harput'ta yaşamış olması, onun *Vedâ-i İstişfâ* müellifi olma ihtimali artırmaktadır.

Başka bir güçlü karine ise eserin üçüncü faslının sonunda yer alan na't-ı şerifin;

1. *Ğubâr-ı pâyiña almam cihânı yâ Resûla'llâh*
Değişmem mûyiña heft âsumânı yâ Resûla'llâh
2. *Duyunca maqdem-i teşrîfiñ Âdem şulb-i pâkinden*
Değişdi habbe ye bâğ-ı cinânı yâ Resûla'llâh

şeklindeki ilk iki beytinin Ebû Bekir Kânî'den iktibas olmasıdır.²⁶ 1124/1712 doğumlu Kânî'nin doğum yılı dikkate alındığında, doğum ve ölüm tarihleri belli olmasa bile 16. yüzyılda yaşadığı bilinen Vahdî ile ölüm yılı 1126/1714 olan İbrâhîm Vahdî Efendi ve yine ölüm yılı 1114/1702-1703 olan Şeyh Ahmed Vahdî Efendi'nin *Vedâ-i İstişfâ* müellifi olma ihtimali ortadan kalkmaktadır.

Mezkur eserin Mahmûd Vahdî'ye ait olduğunu gösteren en kuvvetli delillerden biri ise birinci faslın sonunda yer alan na't- şerifin:

Yegâne bâ'is-i fâhırım olup dârende-i nâmîñ
Kâpında Vahdî 'abd-i kemterîndir yâ Resûla'llâh

şeklindeki mahlas beytidir. Zira beytin ilk mısraından anlaşıldığı üzere şair, Hz. Peygamber'in ismine sahip olmayı kendisi için övünç sebebi saymaktadır. Hz. Peygamber'in bir isminin de Mahmûd olması, mezkur eserin Mahmûd Vahdî'nin olma ihtimalini artırmaktadır. Bu ve diğer karineler dikkate alındığında yanılma payını da saklı tutarak *Vedâ-i İstişfâ* müellifinin Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî olduğu söylenebilir.

3. Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi ve Mevlidi

"Efendigiller" olarak bilinen ilim hanedanına mensup Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi, 1221/1806'da Harput'ta dünyaya gelmiştir. Babası, Sara Hatun Camii banisi Müftü Hacı Ahmed Efendi'dir. *Kaside-i Bürde* şarihi Ömer Naimî Efendi'nin²⁷ kardeşi olan Mahmûd Vahdî Efendi, babasının rehberliğiyle başladığı tahsil hayatına Harput'un önde gelen âlim ve müderrislerinden ders alarak devam etmiştir. Âlim, edip, şair, nüktedan bir

²⁵ Şener Demirel, "Osman Bedreddin-i Erzurûmî'nin (İmâm Efendi) Mektuplarında Mürütlerine Öğütler", *Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2015), 14-16.

²⁶ Bk. İlyas Yazar, *Kânî Divanı* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2019), 42.

²⁷ Bk. Yusuf İbrahim Yücel, *Harput Müftüsü Ömer Naimî Efendi ve Kaside-i Bürde Şerhi*. (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020).

şahsiyet olan Mahmûd Vahdî, Harput'un önde gelenlerindendir. Harput'ta divan edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer alan şairin, bu edebiyatın inceliklerine vâkıf olduğu söylenmiştir.²⁸ Özellikle fıkıh sahasında şöhrat bulan şair, Arapça ve Farsçayı ileri seviyede bilmekte olup devrinin tanınmış şahsiyetlerine *Hâfız Dîvanı*'nı okutarak yetişmelerine katkı sağlamıştır. Mahmûd Vahdî Efendi, çeşitli idarî görevlerde de bulunmuştur. 1298/1880'de Mamuretü'l-Aziz Bidayet Ceza Dairesi müntahap azalığı, 1301/1883'te Bidayet Hukuk Mahkemesi azalığı, 1302-1308/1884-1890 yılları arasında ise Bidayet Ceza Dairesi azalığı görevini sürdüren Vahdî, 1293/1876'da Harput vilayetini temsilen Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda görev almıştır. Âlim ve ediplerle gerçekleştirdiği ilmî ve edebî sohbetlerle Harput'ta sosyal ve kültürel hayatın önemli bir figürü olan Mahmûd Vahdî'nin eserleri ile ilgili birkaç manzumesi haricinde bilgi bulunmaz. 1310/1892'de Harput'ta vefat eden Vahdî'nin mezarı, Meteris'deki aile kabristanındadır. Oğlu Hacı Hayri tarafından ölümüne şu tarih düşülmüştür:²⁹

Halefi Hayrî dedi mu'cem ile târîhin
Zât-ı Maḥmûd'a maḥarr oldu maḥâm-ı Maḥmûd

Dîvân'ı bulunmayan şairin günümüze pek az şiirinin ulaştığı söylenmiştir.³⁰ Bununla birlikte *Dürr-i Yetîm* olarak da anılan ve bu makale ile metni verilecek olan *Vedîa-i İstîşfâ*, Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî'nin şu an için tespit edilebilen yegâne eseridir. Tek nüshası tespit edilen eser, aşağıda detaylı olarak tanıtılıp tahlil edilecektir.

3.1. Mevlidin Nüsha Tavsifi

Eserin tespit edilebilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Satın Alınan Yazma Eserler Koleksiyonu 00954 Numarada "*Dürr-i Yetîm Mevlûd-i Şerîf*" adıyla kayıtlıdır. Eser, miklepsiz mavi bez kaplı mukavva cilt içerisinde yer alır. Cedid kâğıt üzerine harekeli nesih hattı ile yazılı eser 160x175 (141x230) mm boyutlarındadır. II+10+I yapraklı müteşekkil nüshanın satır sayısı 19'dur. Nüshanın 1b ve 2a sayfalarında müellifin Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* eseri için yazdığı takriz yer alır ki bu bölüm, sebeb-i telif niteliği de gösterir. Bu bölümde eser adı *Vedîa-i İstîşfâ* olarak zikredilir; bununla birlikte 3b'deki serlevhada "*Dürr-i Yetîm Mevlûd-ı Şerîf*" olarak yazılmış ve bu nedenle kataloğa bu adla kaydedilmiştir. Yine 2a'da Bedreddîn-i Erzurumî'nin *Vedîa-i İstîşfâ* için yazdığı bir takriz yer alır. Nüshanın 1a, 2b ve 3a sayfaları boştur. Eser 3b ile başlar, 9b ile sona eser. Eserin sonunda 10b'de "Du'â-yı ḥâtime" başlığıyla dua bölümü mevcuttur. Nüshanın sonunda 'Ali Rızâ bin Hüseyin Kâmil bin Hasan Efendi el-Bağçevî tarafından

²⁸ Sabahattin Küçük, "19. Yüzyıl Fırat Havzası Divan Şairleri", *Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, 1992), 234.

²⁹ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında* (Ankara: İşaret Yayınları, 2013), 1/579-582.

³⁰ Selçuk, "Vahdî, Mahmûd Vahdî".

düşülmüş istinsah kaydı bulunur. Buna göre eser, 12 Rebûlevvel 1339'da (20 Kasım 1920) tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı: Ey Hudâ'nın sevgili peygamberi
Enbiyânın serveri hem mefharı

Sonu: Kenz-i mahfî mahzen-i esrâr-ı Hak dil-hânesi
Mağdeminden aldı 'imrânı cihân vîrânesi
Nûra gark itdi 'umûmen teşrîf-i şâh-ânesi
Bülbül-i "levlâk" zâtı "lî-ma' Allâh" lânesi
Bezm-i kurbâ tûttî-i gûyâ Hâbîb-i kibriyâ

3.2. Eserin Edebiyat Tarihindeki Yeri

Klasik Türk edebiyatında mevlid yazma geleneğinin oluşmasında en büyük pay şüphesiz Süleyman Çelebi'nin 1409-10'da kaleme aldığı *Vesîletü'n-Necât*'a aittir. Süleyman Çelebi, kendisinden sonra yazılan mevlid türündeki eserlerin birçoğunu derinden etkilemiştir.³¹ *Vedîa-i İstişfâ*'ya gelince Vahdî'nin eserine Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı için yazdığı bir takrizle başladığı görülür. Bu tutum, takriz geleneği için oldukça nadir bir durumdur. Zira klasik edebiyat geleneğinde takrizler, eserin ilmî ve bedii kıymetini ifade eden, böylece kitap ve müellifini okuyucuya tanıtip önemini duyurmakla müellife referans olan övgü niteliğindeki metinlerdir. Genellikle devrin tanınmış ilim ve sanat adamları tarafından kaleme alınan takrizler, ekseriyetle müelliflerin talebi üzerine yazılırlar. Bununla birlikte müellifin vefatından sonra yazılan takrizler oldukça sınırlıdır.³² Bu bağlamda Vahdî'nin, eserine, mevlid geleneğini başlatıp şekillendiren ve yaklaşık dört yüzyıl önce yazılmış bir eser için yazdığı takrizle başlaması, takrizi yaygın işlevinden farklı bir amaçla kullandığını gösterir. Vahdî sebep-i telif niteliği gösteren bu takriz ile bir yandan Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı eserde gösterdiği eşsiz başarıyı takdir ederken bir yandan da eserini yazma gerekçesini açıklama fırsatı elde ederek kendisi için mevlid geleneğine eklenmenin zeminini oluşturur. Takrizinde Süleyman Çelebi'nin kısa bir biyografisini paylaştıktan sonra, Hz. Peygamber'in doğum menkıbesini nazm ile anlattığını, bütün şair ve irfan ehlini geride bırakarak birinciliği hak ettiğini söyler. Bu meşhur manzumenin, son derece akıcı ve baştan sona sehl-i mümteni olmakla birlikte nice hakikatleri içinde barındırdığını, her dönemin en büyük âriflerini kendine hayran bıraktığını ve bugüne kadar kimsenin onun bir benzerini yazamadığını belirtir. Öyle ki onun manzumesi bu hususta söylenecek başka bir söz bırakmamıştır. Bununla

³¹ Mustafa Özkat "Paris'te Yazılan Bir Mevlid: Misbâhü's-Salâh", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 14 (2015), 94.

³² Uzun-Arslan, "Takrîz", 472.

birlikte eserin miraç bahrini ayrı bir esermiş gibi *Miraciyye* olarak adlandırır. Takriz içinde yer alan manzumedan sonraki bölüm, herhangi bir başlıklandırma olmasa da tamamen sebep-i telif niteliği gösterir. Zaten takriz, bir yönüyle buna zemin hazırlamak için yazılmıştır da denebilir. Vahdî, böyle benzersiz bir eser varken kendi manzumesine ihtiyaç olmadığını söyledikten sonra eserini sırf Hz. Peygamber'in şefaatine erişmek maksadıyla yazdığını belirtir ve bu sebeple adına *Vedâ-i İstişfâ* dediğini açıklar. Nazımda bir iddiasının olmadığını sadece konusu itibarıyla bir hayır eseri olmasını arzuladığını söyler. Vahdî'nin sebep-i telif niteliğindeki takrizi, *Vedâ-i İstişfâ*'nın Süleyman Çelebi'nin eserine nâzire olarak yazıldığını düşündürmektedir. Nitekim eser, yapısında birtakım yenilikler barındırmakla birlikte gerek şekil gerek muhteva yönüyle *Vesîletü'n-Necât*'la büyük oranda benzerlik taşır. Bu bağlamda eserin şekil ve içerik özellikleri aşağıda ayrı ayrı incelenmiştir.

3.3. Eserin Şekil, Dil ve Üslup Özellikleri

Mevlid yazma geleneğine, bu türde yazılan birçok eser gibi *Vesîletü'n-Necât*'a nazire olarak eklendiğini düşündüğümüz *Vedâ-i İstişfâ*, örnek aldığı eser gibi mesnevi nazım şekliyle ve aruzun remel bahrinde “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Yine *Vesîletü'n-Necât*'ta veladet bahrinin sonunda Hz. Peygamber'in vasıflarını dile getiren bir gazele yer verilmesi gibi³³ dört fasılda tertip edilen 163 beyitlik *Vedâ-i İstişfâ*'nın her faslının sonunda farklı nazım şekillerinde manzumeler bulunur. Böylece mesnevideki tekdüzelik kırılmıştır. Bunlar sırasıyla “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” kalıbında 9 beyitlik gazel; “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbında 7 beyitlik gazel; “mefâl‘ilün mefâl‘ilün mefâl‘ilün mefâl‘ilün” kalıbında 9 beyitlik başka bir gazel ve “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbında 5 bendlik bir muhammestir.

Mevlidlerde ve halk için yazılmış dinî, ahlaki ve tasavvufî mesnevilerde genellikle birden fazla aruz kalıbının kullanıldığı görülür.³⁴ Bu durumun bir örneği olarak *Vedâ-i İstişfâ*'da Hz. Peygamberin mahlukatın en üstünü olduğunu dile getiren ikinci faslın 65-67. beyitlerinde “mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ûlün” kalıbına geçildiği görülür. Eserde aruza dair dikkat çeken bir diğer husus ise klasik Türk edebiyatında örneğine nadir rastlanan tedvîre³⁵ başvurulmuş olmasıdır. Vahdî'nin, eserinin “İşte bu erkân-ı dîniñ hürmeti / Ne

³³ Süleyman Çelebi, *Mevlid*, 85.

³⁴ Ahmet Kartal, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi-Türk Edebiyatında Mesnevi* (İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2013), 91.

³⁵ Tedvîr; çevirme, döndürme, dolaştırma, bir şeyi yuvarlak-dairevî hâle getirme; müdevver ise çevrilmiş, döndürülmüş; daire ve halka şeklinde, karpuz gibi yuvarlak nesne anlamlarına gelmekle birlikte şiir istilâhı içinde bir aruz terimi olarak tedvîr; bir kelimenin, beytin iki mısraı arasında bölünmesidir. Kelimenin ilk kısmının birinci mısraın son tef'ilesinde (aruzda), diğer kısmının ise ikinci mısraın başında (ibtidâda) bulunmasıdır. Bu şekilde yazılan beyitlere de müdevver beyit denilmektedir. Aruz ilminde bu

bağışla cümle cürm-i ümmeti” şeklindeki 41. beytini müdevver beyit olarak kurduğu görülür.

Vesîletü'n-Necât'tan farklı olarak *Vedîa-i İstişfâ*'da faslın tamamlandığını gösteren ve dinleyiciyi Hz. Peygambere salât ü selâm getirmeye davet eden tasliye³⁶/vasıta beyitleri her fasılda farklıdır. Bununla birlikte ilk faslın sonundaki “Ger dilerseñ bulasñ bâkî hayât/Zât-ı pâk-i Hâzret'e virgil şalât” örneğinde görüleceği üzere bunların *Vesîletü'n-Necât*'ın tasliye/vasıta beytini çağrıştırdığı açıktır. Yine *Vesîletü'n-Necât*'ta olduğu gibi ilk üç faslın sonunda Arapça salât u selâm ifadeleri mevcuttur.

Vedîa-i İstişfâ'da *Vesîletü'n-Necât* ve bu türde kaleme alınan diğer birçok eser gibi sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülür. Dinî bir muhtevaya sahip olan eser, buna rağmen duru ve akıcı bir Türkçeyle yazılmış, eserde geçen Arapça, Farsça kelimeler ekseriyetle halk dilinde yaygın olarak kullanılan kelimelerdir. Bununla birlikte eserde “irgürivir-“ ve “aluban” gibi birkaç arkeik kelimeye yer verildiği görülür.

3.4. Eserin Muhteva ve Kurgusu

Vedîa-i İstişfâ, konu olarak büyük oranda *Vesîletü'n-Necât*'ı takip etmekle birlikte ondan ayrıldığı noktalar da vardır. Bu bağlamda her ne kadar *Mevlid* adıyla meşhur olmuşsa da Hz. Peygamberin miracı ve vefatı gibi farklı hadiseler de yer verildiği görülen *Vesîletü'n-Necât*'ın aksine *Vedîa-i İstişfâ* Hz. Peygamber'in doğumuna odaklanan bir eserdir. Nitekim Vahdî, *Vesîletü'n-Necât* için yazdığı takrizde, kendi eserini mevlid temasıyla sınırlayacağını sezdirircesine *Vesîletü'n-Necât*'ın “Miraç Bahri”ni ayrı bir manzumemiş gibi değerlendirmiştir. 16 bölümde tertip edilen *Vesîletü'n-Necât*'ın “fî beyânı fıtratı'l-âlem” ve “fî beyânı fıtratı ruhi Muhammed aleyhi's-selâm” başlıklı 2 ve 3. bölümleri, *Vedîa-i İstişfâ*'da “Der-Beyân-ı İcmâl-i Hilkat” başlıklı 2. bölümde; “fî beyânı mâ zahare fî vakti velâdeti Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem” başlıklı 6. bölümü ise “Der-Beyân-ı Velâdet-i Seniyye ‘Alâ Sâhibihâ Efdalü't-Tahiyye” başlıklı 3. bölümde anlatılmıştır. *Vesîletü'n-Necât*'ın diğer bölümlerinin, *Vedîa-i İstişfâ*'da bölüm olarak doğrudan bir

durum idmâc, idrâc ve tedmîcî'l-iştirâk olarak da isimlendirilmiştir. Tedvîr aruzun imkânları dahilinde gerçekleştirilmekte, bir kusur olarak kabul edilmemektedir. Bk. Bünyamin Ayçiçeği, “Arap Şiirinde Bir Aruz Hususiyeti Olan ‘Tedvîr’in Klasik Türk Şiirindeki İzleri”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 706-721.

³⁶ Arapça kökenli bir kelime olan “tasliye”, “salât” ibaresinden türetilmiştir. Hz. Peygamber'in ismi anıldığında “sallallâhu aleyhi ve sellem” veya “aleyhi's-salâtü ve's-selâm” şeklinde dua okumak, salavat getirmek anlamına gelmektedir. Mevlid metinlerinde genellikle fasıl sonlarında yer alıp mevlidi okuyanı ve dinleyeni Hz. Peygamber'e salât u selâm getirmeye davet eden beyitlere, mevlid geleneği içinde tasliye denmiştir. Bk. Mehmet Akif Gözitok - Seyit Yavuz, “Mevlid Metinlerinde Yer Alan Tasliye Beyitleri”, *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu*, ed. Hakan Yekbaş (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2022), 453-461.

karşılığı yoktur. Benzer şekilde *Vedâ-i İstişfâ*'nın ilk ve son bölümleri ise *Vesîletü'n-Necât*'ın bölümlerinden bağımsız olarak oluşturulmuştur ve bu yönüyle kurgudaki özgün bölümlerdir.

Vedâ-i İstişfâ'nın kurgusu genel hatlarıyla şöyledir: Eser Vahdî'nin *Vesîletü'n-Necât*', Osman Bedreddin'in *Vedâ-i İstişfâ* için yazdığı takrizlerle başlar. Vahdî, sebep-i telif niteliği de gösteren takrizinde, eserini şefaath ümidiyle yazdığını açıklar. Sonrasında eser "Dürr-i Yetîm Mevlûd-ı Şerîf" başlığıyla başlar. Eserin "Besmele" ve "hamdele" bölümleri, Arapça olarak kısa mensur bir metinle yazılmıştır. 46 beyitten oluşan ilk faslın başlığı yoktur. Bu ilk fasılda, takrizdeki sebep-i telife uygun olarak Hz. Peygamber türlü vasıflarıyla methedildikten sonra şairin şefaath beklentisi dile getirilir. Her faslın sonunda tekrar eden beş satırlık Arapça salat ü selamdan sonra "Na't-ı Şerîf" başlığıyla 9 beyitlik ilk gazele yer verilir. Her faslın sonunda yer alan bu manzumelerin, ilgili faslın temasına muvafık oldukları görülür; hâliyle bu ilk gazelde şair, şefaath istediğini yeniler. İkinci fasıl, "Der-Beyân-ı İcmâl-i Hilkat" başlığıyla başlar ki konu itibarıyla *Vesîletü'n-Necât*'la büyük oranda benzerlik gösterir. Kadir-i mutlak olan Allah'ın âlemleri Hz. Peygamber için yarattığı söylenerek Onun mahlukatın en üstünü olduğu ontolojik delillerle ortaya konur. Faslın sonunda "İstimdâd u Münâcât" başlığıyla 7 beyitlik ikinci bir gazele yer verilmiştir. "Der-Beyân-ı Velâdet-i Seniyye 'Alâ Sâhibihâ Efdalü't-Tahiyye" başlığını taşıyan üçüncü fasılda, *Vesîletü'n-Necât*'da olduğu gibi Hz. Peygamber'in doğum hadisesi, Hz. Âmine'nin ağzından anlatılır. Anlatılan hadiseler birkaç farklı husus dışında büyük oranda ortaktır. Bu bağlamda doğum öncesinde Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın Hz. Âmine'yi ziyaret ederek Hz. Peygamber'in doğumunu müjdelemeleri ve cenneti, O'nu murat ederek terk ettiklerini açıklamaları ile *Vesîletü'n-Necât*'ta anılan Hz. Âsiye ve Hz. Meryem'den farklı olarak İslam dini için saygın olan kadın zâtlardan Hz. Havvâ ve Hz. Sâre'nin de doğum esnasında gelerek Hz. Âmine'yi muştulayıp ona hizmet etmeleri kurgudaki yeniliklerdir. Bölümün sonunda "Ayak Üzre Okunacak Duâ" başlığıyla mevlid merasimlerinde okunan Arapça duaya yer verilmiştir. Duanın ardından "Na't-ı Şerîf" başlığıyla 9 beyitlik üçüncü gazele gelir. "fî Beyâni'l-hâlâti'l-Vâkı'ati Ba'de'l-Vilâdeti 'Alâ Sâhibihâ Efdalü't-Tahiyye" başlığını taşıyan dördüncü ve son bölüm, başlıktan da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamberin doğumu sonrasında vuku bulan hadiseleri konu edinir ki bu fasıl, eserin konu/kurgu olarak *Vesîletü'n-Necât*'tan en çok ayrıldığı, en özgün bölümüdür. Özellikle ansızın beliren beyaz bir bulutun Hz. Peygamber'i alıp gözden kaybolması, bu durumdan endişe duyan Hz. Âmine'ye gökten gelen bir sesin, Allah'ın onu koruyacağını, meleklerin onu gezdirerek bazı manevi sırlar öğrettiğini söylemesi ve bir müddet sonra aynı bulutun onu geri getirmesi *Vedâ-i İstişfâ*'da olup *Vesîletü'n-Necât*'ta yer almayan hadiselerdir. Yine üç meleğin gelerek kevser suyuyla Hz. Muhammed'i yedi kez yıkaması ve sırtına "Hâtemü'n-Nebiyyîn" mührünü vurmaları da yeni bir anlatıdır. Bölümün 158. beytiyle başlayan son

altı beyti ise hatime niteliği taşır; şair bu bölümde eserini bir kaside ile tamamlayacağını söyleyip mevlidini okuyup dinleyenlerin bağışlanmasını diler. Ardından 5 bendlik bir muhammese yer verilmiştir. İlk bendin ilk iki beyti Ebû Bekir Kânî'den (ö. 1206/1791) iktibas edilmiştir.

Osmanlı şiir geleneğinin genel karakteristiğini yansıtan en önemli unsurlardan biri kabul olan nazire, kısaca model alınan bir şiirle aynı vezin ve aynı kafiye veya redifte yeni bir şiir yazılması, model metnin yapısının temel taşlarını koruyarak yepyeni bir metin inşa etme uğraşı olarak tanımlanmıştır.³⁷ Kamal Yavuz, bir şiirin nazire sayılması için model şiirle aynı vezin ve kafiye gibi şekil şartlarının yanında model şiirle konu ve eda bakımından da benzerlik göstermesi gerektiğini vurgular.³⁸ Nazire deyince daha çok gazel ve kaside akla gelse de hemen her nazım şekliyle nazireler yazıldığı görülür.³⁹ Bu bağlamda mesnevilere yazılan nazirelerin, gazel ve kasidelere yazılan nazirelerden bazı farklılıklar gösterdiği görülür. Fatih Köksal, konusu model alınan mesneviden farklılaşmış, birtakım eklemeler yahut çıkarmalar yapılmış mesnevilerin tereddütsüz olarak nazire kabul edilebileceğini vurgular.⁴⁰ Nazire hakkında ilk ayrıntılı incelemeyi yapan G. Edith Ambros ise bir şiirin nazire olup olmadığını belirlerken ortaya koyduğu dahili faktörlerin ilkinde şairin, model şiirin şairinden ve nazire yazma niyetinden bahsetmesini dile getirmiştir.⁴¹ Köksal ve Ambros'un söylemlerinden hareketle eklemeler ve eksiltmeler yoluyla konu bakımından kimi yerlerde *Vesîletü'n-Necât*'tan farklılaşmış olmakla birlikte temelde aynı konunun işlendiği *Vedîa-i İstişfâ*'nın, *Vesîletü'n-Necât*'a nazire olarak yazıldığını söylemek kuvvetle muhtemeldir.⁴² Zira Vahdî'nin, kaleme aldığı takrizde Süleman Çelebi ve eserinden bahsederek eserini yazmak için zemin hazırlaması, eserde *Vesîletü'n-Necât*'ın veznini kullanması, fasıl sonlarında okuru/dinleyeni Hz. Peygambere salât ü selâma davet eden tasliye beyitlerinde söz ve eda olarak *Vesîletü'n-Necât*'a öykünmesi ve fasıl sonlarındaki Arapça salât u selâm ifadelerindeki müştereklik,⁴³ bu çıkarımı doğrular niteliktedir.

³⁷ Mehmet Kalpaklı "Osmanlı Şiir Akademisi: Nazire", *Türk Edebiyatı Tarihi*, ed. Talat Sait Halman (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006), 133.

³⁸ Kemal Yavuz, "Türk Şiirinde Nazire", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, (2013), 359.

³⁹ M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2006), 21.

⁴⁰ M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz*, 22.

⁴¹ G. Edith Ambros, "Nazîre, The will-o'-The Wisp of Otoman Dîvân Poetry", *Wiener Zeitschrift für die Kunde Des Morgen- lands, Band 79* (1989), 63.

⁴² *Vesîletü'n-Necât*'a nazire olarak yazıldığı tespit edilen kimi başka metinlerin konu ve düzenleniş bakımından *Vedîa-i İstişfâ*'ya nazaran daha model şiirle daha sıkı bir müştereklik taşıdığı görülür. Bk. Sadık Yazar, "Cismî ve Mevlidi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008), 485-515.

⁴³ Nazirelerin vezin ve kafiye birliği gibi şekle dayalı müştereklerinin yanısıra eda ve muhteva bakımından da bazı ortaklıklar taşıdığına vurgu yapan Köksal, bir şiirin nazire olduğunu tespit edebilmek için önemi

Sonuç

Bu çalışmada 19. yüzyıl şairlerinden Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi'nin kaleme aldığı *Vedîa-i İstişfâ* adlı mevlid eseri incelenmiştir. Evvela biyografik ve bibliyografik kaynaklar taranarak yapılan araştırmalar neticesinde *Vedîa-i İstişfâ* müellifinin büyük ihtimalle Hacı Hâfız Mahmûd Vahdî Efendi olduğu tespit edilmiştir. Esere Osman Bedreddin-i Erzurumî tarafından yazılan takriz ve mevlid metni içinde yer alan bazı ipuçları bu tespiti doğrulayan en önemli karinelere sahiptir.

Eserin mevlid geleneği içerisindeki konumu belirlenerek muhteva ve şekil özellikleri değerlendirilmiş, ayrıca biyografik kaynaklar ışığında müellif tespiti yapılmıştır. Eldeki bulgulardan hareketle *Vedîa-i İstişfâ*'nın mevlid geleneğini devam ettiren ve Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ına nazire olarak yazıldığı sonucuna varılmıştır. *Vedîa-i İstişfâ*, klasik mevlid geleneğine uygun olarak Hz. Peygamber'in doğumuna odaklanmakta, onun yüceliğini ve mucizelerini dile getirmektedir. Bununla birlikte olay örgüsü bağlamında eserde *Vesîletü'n-Necât*'tan ayrılan bazı farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle kurgusal düzlemde Hz. Peygamber'in doğumu sırasında ve sonrasında gerçekleştiği belirtilen hadiseler, Süleyman Çelebi'nin eserinde bulunmayan bazı yeni anlatılar içermektedir. Beyaz bir bulutun Hz. Peygamber'i alıp götürmesi, gökten gelen bir sesin Hz. Âmine'yi teskin etmesi ve meleklerin Hz. Peygamber'i kevser suyuyla yıkayarak sırtına Hâtemü'n-Nebiyyîn mührünü vurması, eserin özgün anlatım unsurlarından bazılarıdır.

Vedîa-i İstişfâ, mevlid türünün genel karakteristiğine uygun olarak halk diline yakın bir Türkçeye yazılmıştır. Eserde kullanılan Arapça ve Farsça sözcükler, umumiyetle halk arasında yaygın kullanıma sahip olan kelimelerden seçilmiştir. Nazım tekniği açısından ise eserin, aruz ölçüsünün remel bahrinde ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alındığı, ayrıca farklı nazım biçimlerine de yer verilerek tekdüzeliğin kırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Özellikle her faslın sonunda farklı vezinlerde yazılmış gazel ve muhammes türündeki şiirlerin yer alması, eserin şekil bakımından zenginliğini artırmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, *Vedîa-i İstişfâ*'nın mevlid geleneği içindeki yerini belirlemek, içeriğini ve edebî özelliklerini incelemek ve müellifini tespit etmek açısından katkı sunma gayretindedir. Öte yandan henüz tespit edilememiş mevlid metinleri dikkate alındığında klasik Türk edebiyatında bu türde yazılmış eserler üzerine daha kapsamlı araştırmalar yapmaya ihtiyaç olduğu açıktır. Bu metinlerin ortaya çıkarılması, dönemin

kıtaslardan olan bu özellikleri sıralarken zemin şiirde kullanılan belirli söz kalıplarının, nazirenin bir yerinde aynen tekrarlandığını belirtir. Bk. M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2006), 42. Bu bağlamda *Vedîa-i İstişfâ*'nın tasliye beyitleri ve fasıl aralarındaki Arapça selât ü selâm ifadeleri iki eser arasındaki eda müsterekliğine örnek gösterilebilir.

sosyal, dinî ve kültürel yapısını anlamak açısından önemli veriler sağlayacaktır. Bu bağlamda *Vedâ-i İstişfâ*'nın, mevlid türüne dair literatürdeki eksikliği tamamlamaya yönelik bir katkı sunması beklenmektedir.

Metin⁴⁴

[1b] Manzûme-i meşhûre şâhibi Mevlânâ Süleymân Çelebî *kaddesallâhu sırrahu's-senî* hazretlerine dâ'ir takrîz-gûne muţâle'a-i 'âcizânemdir. Müşârün-ileyh hazretleri "Burusalı ve Yıldırım Sultân Bâyezîd Hân hazretleri zamân-ı saltanatlarında sarây-ı hümayûn h'âcelerinden olup bu mebhâşde ya'nî menkıbe-i celîle-i velâdet-i cenâb-ı Fahrü'l-mürselîni *şallallâhu ta'âlâ aleyhi ve's-sellem ve aleyhim ve alâ âlihî ecma'în* nazm u beyânda hakka ki 'umûm ehl-i nazm u 'irfâna karşı birinciliği bi-hakkın kazanmıştır. Sırf kendi âşâr-ı karîha ve kalemîyyesi olan manzûme-i meşhûreleri gâyet selîs ve ser-â-pâ 'sehlü'l-mümteni' olmak üzere nice hakâyık u dağâyık câmi' bulunmuş ve bâ-huşûs "Mi'râciyye"si ve hele "Gel habîbim saña 'âşık olmuşam" fıkrası bir mertebe belîğ ü muvâfık düşmüştür ki bütün zamânı ecille-i 'urefâsını nazmına mebhût u hayrân bıraktığı gibi bugüne kadar da bir mişlini nazm u ityân hîç bir ehl-i 'irfân için maqdûr-ı kâl u kalem olamamıştır. "Hey hey" "Bu ne hâlet ne belâgat ne kemâlâtdır bu." Bahşîñ vüs'at u nezâketiyle berâber manzûmeleri o derece cem'îyyet ü leţâfeti hâ'iz bulunmuştur ki gûyâ bu mebhâşde söylenecek daha bir söz bırakmamıştır. (*Fe-subhâne'l-hâlikü'l-kâdir kaddesallâhu ta'âlâ esrârehû ve nefe'anâ bi-füyûzâtihî*.)

Takrîz-i 'Âcizîdür

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Nâzımâ bir şân bıraktın 'âleme
Olmadı mişlin getürmek âdeme
2. Bâreka'llâh ey Süleymân-ı zamân
Nazmına hayrân olupdur 'ârifân
3. Şübhesiz şâd eylediñ peygamberi
Hem sevindirdiñ kamu ehl-i yeri
4. Nev-be-nev tertîl olundıkça bu nazm
Sırrını takdîs ider aşhâb-ı 'azm
5. Şevk-ile rakş eylemekde ser-te-ser
Âsumân içre melek yerde beşer
6. [2a] Mâ-şaşal nazmıñ gibi gelmiş değil
Gelse de bu toğrısı bir başka gül

⁴⁴ *Vedâ-i İstişfâ*'nın edisyon-kritiği, *İsam Tenkitli Neşir Kılavuzu* dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bk. Berat Açıl vd. *İsam Tenkitli Neşir Kılavuzu-Osmanlı Türkçesi Metinleri İçin* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2022).

7. **Vahdî** ‘arz eyler eyâ zât-ı senî
Şâh-ı kevneyne kabûl itdir anı

İşte böyle bir âsâr-ı güzîde ve manzûme-i nâdîde mevcûd iken işbu manzûme-i ahkârı hâcet görileyeyeceği der-kâr ise de mücerred neyl-i şefâ‘at-i ‘uzmâ-yı cenâb-ı Seyyidü’l-mürselîn ü âsitân-ı zî-şân-ı Seyyidünâ-şefî‘ü’l-müznibîn *şallallahu ta‘âla ‘aleyhi ve sellem* efendimiz hâzretlerine tevessül ü intisâb-ı mahşûş maqşadıyla yazılmış ve bu cihetle **“Vedî‘a-i İstişfâ”** nâmıyla tevsîm idilmiş bir eşer olmağla ta‘n-ı erbâb-ı iktidâra hedef olmaması mercû. Ve nazmı cihetinden değil mahzâ mevzû‘ı i‘tibârıyla diyânet nokta-i nazarından nezd-i ihvân-ı dînde mazhar-ı kabûl buyurularak iktisâb-ı şerefle âsâr-ı hayr-ı halef olması med‘û ve mütemennâ-yı mahşûş-ı bende-gânem ve uşûl ü fîrû‘umla berâber hak-ı ahkâr-ânemde hayr-ile zıkr ü yâd olunmağımız müsted‘â ve ehaşş-ı âmâl-i ‘âciz-ânemdir.

Cenâb-ı gavş-ı a‘zam, pîr-i efham, mürşid-i küll efendimiz hâzretleriniñ lutf u tahrîr buyurdukları takrîz-i feyz-bahşâlarıdır.

Mütâle‘â-güzâr-ı fakîr-ânem olan işbu **“Mevlûd-i Nebvî”** mergûb olduğu gibi mevzû‘ı i‘tibârıyla eñ maqbûl ve mü‘ellifiniñ elbette nezd-i Hudâ ve Habîb-i Kibriyâ‘da mahbûb ve kendüsine bâ‘iş-i şefâ‘at olacağı cihetle hüsn-i muvaffakiyyetini tebrîk eylerim. *Ve’l-mes‘ûlû minallâhi ta‘âlâ itmâm u ni‘amihî fî-hakkihî âmîn.*

Bedreddîn en-Nakşibendî eş-Şâminî el-Erzurumî ‘ufiye ‘anhu.

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

Hâk-pâyı kühl-i ‘izzet dîde-i giryânına
Vahdî dâ‘im ‘arz ider bende ola dîvânına

[3b] Dürr-i Yetîm Mevlûd-i Şerîf

Bi’smi’llâhi’rrahmâni’rrahîm

El-hamdülillâhi’l-lezî ce‘ale vilâdete habîbihî rahmeten li’l-‘âlemîn ve’s-şalâtu ve’s-selâmu ‘alâ seyyidînâ Muhammedin kâne vilâdetühû rahmeten li’l-‘âlemîn ve ‘alâ âlihî ve aşhâbihî’t-tâbi‘în fi’l-âdâbi ve’s-süneni rahmeten lil-‘âlemîn.

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

1. Ey Hudâ’nın sevgili peygamberi
Enbiyânın serveri hem mefharı
2. Hürmetiñe halk olunmuşdır cihân
Hep saña muhtâc olupdır ins ü cân

3. Çün ʔulû^c itdiñ eyâ şems-i münîr
‘Âlem oldı cümle senden müstenîr
4. Hâk seniñle luṭfin izhâr eylemiş
Hoş seni mümtâz u muḥtâr eylemiş
5. Şânıña “levlâk”⁴⁵ ile itmiş ḥiṭâb
Nâzil olmuş zâtıña Ümmü’l-kitâb
6. Pes ‘ulûm-ı evvelîn ü âḥirîn
Sende cem^c olmuş hemân ey faḥr-i dîn
7. “Küntü kenz”⁴⁶ın ma^cnîsin sensiñ bilen
Cümleten bilenlere hem bildiren
8. Eylediñ sen ümmete ta^clîm-i dîn
Nûra ğarḳ itdi bizi şer^c-i mübîn
9. Ni^cmet-i ‘uzmâ-yı Hâk’sıñ ‘âleme
Ki şerefler baḥş idüpsiñ âdeme
10. Bir yaratmışdır Hudâ el-ḥâk seni
Zâtına mir’ât idinmişdir seni
11. Maḫhar-ı zât u şifât-ı Zü’l-celâl
Sensiñ ancaḳ sendedir cümle kemâl
12. [4a] Şüpheşiz Hâḳḳ’ı görür seni gören
Seni görmekle irer Hâḳḳ’a iren
13. Saña ümmet olalı ey şehir-i yâr
Baḫtiyârız baḫtiyârız baḫtiyâr
14. Bâreka’llâh nezd-i Hâk’da ‘izzetiñ
Pek mu^callâdır maḳâm-ı rif^catiñ
15. Cümle ‘âlem Hâk’dan isterken rızâ
Hey ne şevket Hâk diler senden rızâ
16. Hâk bu ki Hâḳḳ’ın rızâsı sendedir
Mâsivâ hep ‘aşkıña efkendedir
17. Şânıña ta^czîm iderler enbiyâ
Cümleten meftûnıñ olmuş evliyâ
18. Merḳadiñdir bûse-ğâh-ı ḳudsiyân
Ḥidmetiñdedür ‘umûm kerrûbiyân
19. Cümleñiñ maṭlûbısıñ ey şâh-ı dîn

⁴⁵ “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım!” İsmail b. Muhammed Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, nşr. Ahmed el-Kalâş (Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1997.), 2 (No. 164).

⁴⁶ “Ben gizli bir hazine idim.” Aclûnî, “Keşfü’l-Hafâ”, 2/132, (no. 2016).

Çünkü sensiñ “*rahmeten li'l-‘âlemîn*”⁴⁷

20. Sen ki oldıñ hâş-ı maḥbûb-ı Hudâ
Cümleten ‘âşık saña arz u semâ
21. Sende zâhirdir hemân ḥüsn-i ezel
Ḥüsniñe ḥayrân olur cümle güzel
22. Pes görünce vech-i pâkiñ âfitâb
Ḥacletinden kapladı anı ḥicâb
23. Bir dahı görsem diyü tutmaz qarâr
Şark u ğarbı cüst ü cû eyler arar
24. Nâr-ı firqatdır ki şems içre yanar
Ḥasretinden tırmayup dâ’im döner
25. Ḥazrete böyle gerekdir iştîyâk
‘Âşıka dinmiş degil Bağdâd ırak
26. **Vaḥdî** kimdir söyleye evşâfiñı
Ḥasb-i ḥâl eyler meger hoş vaşfiñı
27. Ey kerem ıssı şefâ‘at ma‘deni
Hoş görüp şerm ü hacil itme anı
28. Ger temevvüc eylese luṭfiñ yemi
Kaṭresi ma‘mûr ider ehl-i ğamı
29. Kible-i ḥacât-ı ‘âlem dergehiñ
Mültecâ-yı hâş u ‘âm[dur] bârgehiñ
30. Mâ-ḥaşal yok bir necât-ı mu‘teber
Nîm-nigâh-ı iltifâtıñdır meger
31. **[4b]** Luṭf idüp bu bendeñe kıl iltifât
Tâ ki bulsun iltifâtıñla necât
32. Ümmetiñden bir alay ‘âşîleriz
Zenb ü ‘işyânla dili kâsîleriz
33. Âteş-i ‘işyâna yandık kıl meded
Kaṭre-i ‘afvîñla söñdür itme red
34. Câ-yı zilletde düşüp çün ḥâr u ḥas
Şehd-i luṭfiñ bekleriz hem çün meges
35. Çünkü va‘diñdir kebâ’ir ehline
Kıl şefâ‘atle meded ehl-i dîne
36. Yâr-ı ğârıñ ḥürmetine ey Ḥabîb
Çâresiz derdimize sen ol ṭabîb
37. İbni Ḥaṭṭâb ki ‘adâlet merkezi

⁴⁷ “Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” *Kuran Yolu*, (Erişim 11 Şubat 2025), Enbiyâ, 21/107.

- ‘Adl-i Hakk’ı görmeden kurtar bizi
38. İbni ‘Affân’ın hayâsı şânına
İrgürivir bizi Hakk ihsânına
39. Vâkıf-ı esrâr-ı Hak ol Murtażâ
Hürmetine isteriz senden rızâ
40. Ya’nî Bû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî
Bunlar oldu evliyânın efđali
41. İşte bu erkân-ı dîniñ hürmeti
Ne bağışla cümle cürm-i ümmeti
42. Dile Hak’dan bizleri ey şâhımız
Şoñ nefes yoldaş ide îmânımız
43. Kıl şefâ‘at hem bize sultânımız
‘Afv ide tâ cürmimiz ‘işyânımız
44. Dâ’imâ Hak’dan şalât-ile selâm
Saña olsun âl ü aşhâba tamâm
45. Diñle imdi na‘t-i pâk-i Hazret’i
Düş Habîb’in ‘aşkına bul devleti
46. Ger dilerseñ bulasıñ bâkî hayât
Zât-ı pâk-i⁴⁸ Hazret’e virgil şalât
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Resûlla’llâh
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Habîba’llâh
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Şefî‘a’l-müznibîn
İşfe‘ lenâ ‘inde’l-mevle’l-‘azîm
“Ve-inneke le‘alâ hulukin ‘azîm”⁴⁹

[5a] Na‘t-ı Şerîf

[Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

1. Vücûdîñ “rahmeten li’l-‘âlemîn”dir⁵⁰ yâ Resûla’llâh
Zuhûrîñ şefkaten li’l-‘âlemîndir yâ Resûla’llâh
2. Ki sensiñ mazhar-ı zât u şifâtı hazret-i Mevlâ
Kelâmîñ vahy-i Rabbi’l-‘âlemîndir yâ Resûla’llâh
3. Ne şanlı şâh-ı kevneynsiñ melâ’ik cümle huddâmîñ
Rikâbıñca giden Cibrîl Emîn’dir yâ Resûla’llâh
4. Şefâ‘atle ‘uşât-ı ümmeti te’mîn ider va‘diñ
Ki ismiñ şâdıkı’l-va‘di’l-emîndir yâ Resûla’llâh

⁴⁸ pâk-i: pâk-i: pâk-i: pâkî M.

⁴⁹ “Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsın.” Kalem 68/4.

⁵⁰ “Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” Kuran Yolu, (Erişim 11 Şubat 2025), Enbiyâ, 21/107.

5. Esîr-i kayd-ı 'işyânım şefâ'at eyle sultânım
Hacâletden işim âh u enîndir yâ Resûla'llâh
6. Kâbüliñle beni yâd it dil-i nâ-şâdımı şâd it
Göñül derd-i firâkıñla hâzîndir yâ Resûla'llâh
7. Ne deñli müznib olsa ümmetiñ hâşâ degil me'yûs
Bir ismiñ de şefî'ü'l-müznibîndir yâ Resûla'llâh
8. Degil biz sâde cümle enbiyâ sâyeñle fahr eyler
Ki bir ismiñ de fahrü'l-mürselîndir yâ Resûla'llâh
9. Yegâne bâ'is-i fahrım olup dârende-i nâmıñ
Kâpıñda **Vahdî** 'abd-i kemterîndir yâ Resûla'llâh

Der-Beyân-ı İcmâl-i Hilkat

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

47. Kudret-i Hak gör neler itmiş neler
Söyleyem hem aña dâ'ir müjdeler
48. Diñle imdi hilkatiñ icmâlini
Kıl tefekkür Hâlık'ıñ ifdâlini
49. Çün ezel mevcûd idi zât-ı Aḥad
Yok idi andan giri bir ğayr-ı ferd
50. Kâdir ü Kayyûm u Bâkî Zü'l-celâl
Kudretine yok nihâyet bî-zevâl
51. İstedi kim kudretin izhâr ide
Halk idüp 'âlemleri i'mâr ide
52. Pes temevvüc itdi deryâ-yı Kıdem
Mevc-veş toĝdı ḥalâ'ik ez-'adem
53. Çünki hilkatden ğaraż 'irfân idi
Aña da maẓhar düşen insân idi
54. Kendi nûrından alıp bir kabẓa nûr
Bil Ḥabîb'i nûrıdır işte o nûr
55. [5b] Hilkate itdi anıñla ibtidâ
Hem anıñla buldı hilkat intihâ
56. İbtidâ' u intihâ oldır 'ayân
Mâsivâ andan vücûd buldı hemân
57. Pes anıñ-çün halk olundu dü cihân
Hem aña tertîb olundu cism ü cân
58. Hubb-ı zâtı Ḥazret'i kıldı taleb
Mâsivâ geldi tufeylî aña hep

59. Nûr-ı zâtdan ki anı halk eyledi
 “Ente minnî mü’minûn minke”⁵¹ didi
60. Keşret itdi işbu vahdetden zühûr
 Keşrete yok i’tibâr vahdetde tur
61. Şûretâ ger ittiḥâd ma’zûrdur
 Aşla nisbet cümlesi bir nûrdur
62. Vahdet-i zâtiyyeye irmez halel
 Keşrete oldu yine vahdet ‘ilel
63. Bak ki evveldir merâtibde Aḥad
 Cümleten buldı vücûd andan ‘aded
64. Keşret-i a’dâda ger yok intihâ
 Yine anda bulısardır müntehâ
 [Mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün]
65. Ben aldım dersi tertîb-i ‘adedden
 ‘Aded almış o tertîbi Aḥad’dan
66. Vücûdın her ‘aded alur Aḥad’dan
 Keşîr olmaz Aḥad hergiz ‘adedden
67. Seni şanma cüdâsıñ sen Aḥad’dan
 ‘Aded sensin vücûd buldıñ Aḥad’dan
 [Fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlün]
68. Çünkü insândır hemân aşl-ı uşûl
 Ğayra bakma sende ara sende bul
69. Sen seni bilmekdi ḥilkatden ğaraż
 Ger ğaraż bulunmasa olmaz ‘ivaż
70. Cism-ile cân içre var özge diyâr
 Ol diyâr içre bulunur şehriyâr
71. Nüşa-i Kübrâ’yı sen görme şıĝâr
 Her ne ki ‘âlemde var insânda var
72. ‘Arş u kürs arz u semâ hep sendedir
 Sendedir ‘izzet sa‘âdet sendedir
73. Gerçi müşkildir bu sırrı ańlamak
 Anı mürşidsiz ne mümkün avlamak

⁵¹ “Sen bendensin, ben de sendenim.” İmam Nesâî, *Hadislerle Hazreti Ali*. Trc. Naim Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992), 59/no.67.

74. [6a] Mürşidi bulmak dağı müşkil midir
Şer‘-i Hâk mürşid değil de ya nedir
75. Kıl tevessül şer‘ine peygamberiñ
Râh-ı Hâk’da ancak oldur rehberiñ
76. Şıdk-ile şer‘iñ yapış dâmânına
Düşmeyesiñ nefis ü şeytân dâmına
77. Mağşadairmek dilerseñ ey hümâm
Rûh-ı pâk-i Hâzret’e gönder selâm
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Resûlla’llâh
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Habîba’llâh
Eş-şalâtu ve’s-selâmu ‘aleyke yâ Şefî‘a’l-müznibîn
İşfe’ lenâ ‘inde’l-mevle’l-‘azîm
Ve-inneke le‘alâ hulukîn ‘azîm

İstimdâd u Münâcât

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilatün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

1. Yâ Resûla’llâh meded *dermândeîm feryâd res*⁵²
Yâ Habîba’llâh meded *dermândeîm feryâd res*
2. Keşret-i ‘işyânla olduğ gayret-i Hâk’â hedef
Kıl şefâ‘atle meded *dermândeîm feryâd res*
3. Şadme-i a‘dâ-yı dîn şarşdı binâ-yı ümmeti
Kıl himâye ey meded *dermândeîm feryâd res*
4. Sâye-i lutfâ kabûl it bu za‘îf ümmetleriñ
İtme gel red el-meded *dermândeîm feryâd res*
5. Senden özge var mı bir melce’ olunsun ilticâ
İlticâ-âyendeyim *dermândeîm feryâd res*
6. Müznibânız eyleriz her dem bunu ‘arz u niyâz
Yâ şefî‘a’l-müznibîn *dermândeîm feryâd res*
7. **Vahdî** gam-h’ârî-i ümmetle çeküp bîm ü hirâs
Dest-gîr ol el-amân *dermândeîm feryâd res*

Der-Beyân-ı Velâdet-i Seniyye ‘Alâ Şâhibihâ Efđalü’t-Taḥiyye

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilatün fâ‘ilün]

78. Çün işitdiñ ol Habîb’iñ aşlını
Diñle gel imdi velâdet faşlını

⁵² “Çaresiz kaldık, yetiş imdada!”

79. Böyle naql eyler o server anesi
Âmine Hatun ki gevher dânesi
80. Dir ki luṭf itdi Hudâ-yı zü'l-kerem
Ḥamlim içre görmedim aṣlâ elem
81. [6b] Ḥamlimi bildim ki gâyet muḥterem
Olısardır şübhesiz şâh-ı harem
82. Niçe hâletler baña itdi zuhûr
Her tarafdan başladı göründi nûr
83. Nûra ğark oldı vücûdım ser-te-ser
Kalmadı ğamdan kederden hîç eṣer
84. Gül gibi cismim koḳardı her zamân
Mest olurdu ol ḳokudan cism ü cân
85. Çün nemâ buldukda ol Ḳadri yüce
Zıkr iderdi içerimde gizlice
86. Gezdigim yerlerde eṣcâr u nebât
Her tarafdan çağırırdı eṣ-şalât
87. Enbiyâ ervâhı oldı müjde-ber
Ḥamle dâ'ir virdiler nâzik haber
88. Geldi evvel Âdem ü Havvâ bile
Didiler müjde saña yâ Âmine
89. Sen o rütbe devlete irdiñ meger
Toĝısardır senden ol Ḥayru'l-beṣer
90. Bu seniñ oĝlıñ gibi toĝmış degil
Böyle sultân 'âleme gelmiş degil
91. Pes anıñla ḥatm olupdır enbiyâ
Olısardır ḥâkim-i her dü serâ
92. Cenneti terke anı kıldık hedef
Baḥtulu señ oldiñ ol dürre şadef
93. Mürselîn cümle bu resme geldiler
Ḥamlimi tebrîk ü ta'zîm kıldılar
94. Didiler mutlu saña bu yâdigâr
Kimseye virmiş degil Perverdigâr
95. Yer gök ehli cümleten ḥayrân saña
Şâh-ı kevneyne olısarsıñ ana
96. Çünkü oldır maḳşad-ı aḳşâ-yı Ḥaḳ
Anda ḥatm oldı ḳamu alay-ı Ḥaḳ
97. Bizde olsaydı bu 'aṣr içre beḳâ
Şer'ine elbet iderdik iḳtidâ

98. Şer‘îdir aqvâ şerâyi‘den kamu
İktidâ idenler oldu bahtulu
99. Olısardır ümmeti hayrû‘l-ümem
Pes aña uyanlar oldu muhterem
100. [7a] Bahtiyâr ol-kim aña ümmet ola
Dü cihânda ‘izzet ü hürmet bula
101. Şer‘ine hizmet olundıkca hemân
Kopmayısardır kıyâmet bil ‘ayân
102. Küfvi yok ‘âlemde bî-mişl ü nazîr
Hâdî-i Hâk’dır beşîr ü hem nezîr
103. Mâ-haşal evşâfına yok intihâ
Hâtemiyyet buldı anda muntehâ
104. Çün bu resme vaşfını tıyıldım anıñ
Cân-ile meftûnı oldım oğlımıñ
105. Kalmadı benden aña şabr u karâr
Togsa görsem dir idim ol Şehriyâr
106. Çün velâdet vakti oldukda qarîb
Zâhir oldu yine çok emr-i garîb
107. Şöyle kim gitdi gözümden perdeler
Hâriku‘l-‘âde neler oldu neler
108. Togdı bir nûr hânem içre bir gice
Hem düşenbih gicesiydi ol gice
109. Öyle nûr kim vaşfını müşkil beyân
Toldı ol nûrdan zemîn ü âsumân
110. Geldi cennetden döşendi bir bisât
Rûhuma geldi anıñla inbisât
111. İndiler gökden melekler bî-hisâb
Şañki togdı niçe yüz biñ âfitâb
112. Her biri tutmuş elinde bir ‘alem
Didiler müjde saña ey muhterem
113. Geliserdir bu gice Hayrû‘l-beşer
Gidiserdir yer yüzinden cümle şer
114. Şânına ta‘zîm içün Rabb-i Celîl
Bizleri teşrîfine kıldı delîl
115. Açılup gökler donadıldı harem
İndi üç gılmân elinde üç ‘alem
116. Dikdiler maşrıqda anlardan birin
Dikdiler mağribde andan digerin

117. Pes livâ'ü'l-ḥamd adlı bir 'alem
Pek müzeyyen hem münevver muhteşem
118. Ka'be üstine anı ta'zîm ile
Dikdiler çok hürmet ü tekrîm ile
119. [7b] Çün baña oldu bu hâletler beyân
Yalnız hayretde kalmışdım hemân
120. Geldi Havvâ yanıma Sâre ile
Âsiye Hatun dahı Meryem bile
121. Bunları görince yanımda 'ayân
Zâ'il oldu benden ol hayret hemân
122. Her biri bir dürli talât itdiler
Emr-i Hâk'la hîdmetime yitdiler
123. İşbu hâlet üzre kim şubha karîb
Beni itmişdi harâret muştârîb
124. Virdiler andan elime bir kadeh
Âb-ı kevser içüben buldım ferâh
125. Geldi ol dem yanıma bir kaç hûrî
Şıgadı arkamı anlardan biri
126. Kıldılar âdâb ile birden kıyâm
Kıpladı ol dem beni nûrdan hıyâm
127. Toğdı ol sâ'at hemân ol pâk zât
Çağrışuben didiler kim eş-şalât
Eş-şalâtu ve's-selâmu 'aleyke yâ Resûlla'llâh
Eş-şalâtu ve's-selâmu 'aleyke yâ Habîba'llâh
Eş-şalâtu ve's-selâmu 'aleyke yâ Şefî'a'l-müznibîn
İşfe' lenâ 'inde'l-mevle'l-'azîm
"Ve-inneke le'alâ hıluḳîn 'azîm"

Ayak Üzre Okunacak Duâ

İlâhî bi-câhi nebiyyike'l-Muṣṭafâ ve Resûlike'l-murtaẓâ ve Habîbike'l-müctebâ, tahhir kulûbenâ min külli vaşfin yübâ'idünâ 'an müşâhadetike ve meḥabbetike ve emitnâ 'ale's-sünneti ve'l-cemâ'ati ve's-şevki ilâ likâ'ike yâ Ze'l-celâli ve'l-ikrâm ve şallallâhu 'alâ seyyidinâ Muḥâmmedin ve 'alâ cemî'i'l-enbiyâ' ve'l-mürselîn ve âli küllin ecma'in ve'l-ḥamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn.⁵³

⁵³ İlâhî! Seçilmiş habibin, nebi ve resûlün Muhammed Mustafa'nın (sav.) hürmetine, kalplerimizi her türlü kötü vasıflardan arındır; zâtını müşâhede etmekten ve muhabbetinden alıkoyan ne varsa bizleri onlardan uzaklaştır. Bizi, sünnete uygun ve cemaatle yaşamaya, Seninle buluşmaya duyduğumuz özlemi artırmaya yönlendir. Ey Ze'l-celâli ve'l-ikrâm olan Allah! Sevgili peygamberimiz Muhammed'e (sav.) ve bütün

Na‘t-ı Şerîf

[Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

1. **[8a]** Ğubâr-ı pâyiña almam cihânı yâ Resûla’llâh
Değişmem mûyiña heft âsumânı yâ Resûla’llâh
2. Duyunca maḳdem-i teşrîfiñ Âdem şulb-i pâkinden
Değişdi ḥabbeye bâğ-ı cinânı yâ Resûla’llâh⁵⁴
3. Seniñ nûrîñla mescûd-ı melâ’ik oldı çün Âdem
Seniñle buldı hem emn ü emânı yâ Resûla’llâh
4. Seni ser-levḥa-i ḥilkat kılupdır Ḥâlîk-ı Yezdân
İden tenvîr sensiñ cism ü cânı yâ Resûla’llâh
5. Ḥudâ’nıñ sevgili maḥbûbısıñ el-ḥaḳ ki sensiñ sen
Cihânıñ cânısıñ cânıñ cihânı yâ Resûla’llâh
6. Ḥâlîlullah’[a] nârı nûr u gülşen eyleyen nûrîñ
Şeh-i Mısr aldı senden ḥüsn ü ânı yâ Resûla’llâh
7. Giderdi zûlmet-i küfri cemâliñ vech-i ‘âlemden
Ziyâ-dâr eylediñ kevn ü mekânı yâ Resûla’llâh
8. Getürdiñ ḥazret-i Qur’ân’ı ḥaḳḳâ ki göñüllerden
Giderdiñ şübhe vü şekk ü gümânı yâ Resûla’llâh
9. Ḥacâlinden yüzi ḳara ḳulıñ **Vaḥdî**-i bî-çâre
İdinmiş kendine çâre “emânı” yâ Resûla’llâh

Fî Beyânî’l-ḥâlâtî’l-Vâḳı‘ati Ba‘de’l-Vilâdeti ‘Alâ Şâhibihâ Efḍalü’t-Taḥiyye

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

128. Maḳdemi çün kıldı teşrîf ḥânemi
Ḳapladı nûr-ı meḥâbet ‘âlemi
129. Öyle gördim secdeye ḳoymış başın
Zü’l-celâlden dileyor ümmet işin
130. Hem şehâdet parmağın ref’ eyleyüp
Cehr-ile tevḥîd-i Ḥaḳḳ’ı söyleyüp
131. Lâ-ilâhe illâ Allâhu didi
İ‘lemû ennî Resûlullâh⁵⁵ didi

peygamberlere, elçilere ve onların ailelerine selam ve rahmet eyle. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun.”

⁵⁴ Bu gazelin ilk iki beyti Ebû Bekir Kânî’den iktibasdır. bk. İlyas Yazar, *Kânî Divanı*, 42.

⁵⁵ “Biliniz ki ben Allah’ın resulüyüm.”

132. Anda mevcûdîn hemân bağırdılar
Maḳdemek hayrek⁵⁶ diyü çağrışdılar
133. Didiler hergiz cihân görmüş degil
Böyle bir nûr ‘âleme toğmış degil
134. Zemzem-ile tıldı cümle kâ’inât
‘Âleme neşr oldı bû-yı ‘ıtriyât
135. Dîde-i ḥasret cemâlin görmeden
Yana yana ḥasrettime irmeden
136. Bir beyâz bulut belürdi nâgihân
Kırdı kıldı oğlumı gözden nihân
137. [8b] Çün bu ḥâli göricek oldım melûl
Şandım itdi araya fırkat hûlûl
138. Geldi hâtifden o anda bir nidâ
Olma maḥzûn anı hıfz eyler Hudâ
139. Bi‘şetinden ‘âlemi âgâh için
Gezdirirler çekme ğam ol şâh için
140. Anı kendi ‘âlemi anıñ için
Halk idüpdür Kâdir ü Kayyûm çün
141. Böyle ki Hâk kadrini ‘âlî kıla
Pes anıñ-çün nice bir kayğu ola
142. Geldi nâgeh virdi oğlum ol bulut
‘Arşa toğrı kendisi kıldı şu‘ûd
143. Bilesince üç melek geldi yine
Kurre-‘aynıñ didiler yâ Âmine
144. Biri la‘l ibrik tutar biri ḥarîr
Birisi altun legen şâfi münîr
145. Yidi kez kevşerle yudılar anı
Hem getürdi bir melek Hâk mührini
146. Zahrına urdı melek mührü hemân
Hâtemiyyet mührü naşş oldı ‘ayân
147. Yidi kat gök ehli cümle geldiler
Eyleyüp ta‘zîm ziyâret kıldılar
148. Çünki ben bu ḥâleti gördüm ‘ayân
Kalmadı şabrım hemân düşdim o ân
149. Geldi ‘aqlım gördüm ol şâhib-vefâ
Gözlerim nûrî o oğlum Muştafâ

⁵⁶ “Gelişin hayır getirsin, hoş geldin, hayırlarla geldin.”

150. Bir mu‘azzam heybet içre muhterem
Nûra ğark olmuş yatar şâh-ı harem
151. Vechi nûrî gün gibi hoş berķ urur
Anı gördim görñlime geldi sürûr
152. Kaynadup nâr-ı muhabbet kanımı
Aluban bağıma başdım cânımı
153. Sırr-ile kılmış teveccüh ol hümmâm
Hakķ’a bulmuş vuşlatı söyler kelâm
154. Ümmeti hakķında kılmış ihtimâm
“Ümmetî vâ ümmetî”⁵⁷ dirdi müdâm
155. Bir nidâ geldi o ânda hoş-edâ
Dir habîbim hâcetiñ oldu revâ
156. [9a] Çün bunu tıydu tebessüm eyledi
Añladım ki Hak terahhum eyledi
157. Her dem olsun biñ şalât-ile selâm
Ol Habîb’e âl ü aşhâba tamâm
158. Kim okudırsa bu nazmım şevķ-ile
Haşr ola yarın nebîlerle bile
159. Yâ ilâhî ol Habîb’iñ hürmeti
Sen bağışla cümle ‘aşî ümmeti
160. Luţfiñ ile ‘afv kıl ‘işyânımız
Şoñ nefes hıfz eyle hem îmânımız
161. Aşl u fer‘imle dahı bu kemteri
Okuyanı diñleyenden her biri
162. Nârdan âzâd eyleyüp ey luţfı bol
Ol civâr-ı rahmete eyle kabûl
163. Bir kaçîdeyle idüp nazmı tamâm
Tâ anıñla ola miskiyyü’l-hitâm
- Muhammes Na‘t-ı Şerîf**
[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]
1. Şâh-ı kevneyn h‘âce-i dâna Habîb-i kibriyâ
Nezd-i Hak‘da rütbesi vâlâ Habîb-i kibriyâ
Mevkeb-i mi‘râcî pek bâlâ Habîb-i kibriyâ

⁵⁷ Ümmetim vâh ümmetim

Âfitâb-ı şubh-ı “mâ-evhâ”⁵⁸ Hâbîb-i kibriyâ
Mâhitâb-ı şâm-ı “ev-ednâ”⁵⁹ Hâbîb-i kibriyâ

2. Bir getürmüşdir cihâna anı eyyâm anesi

Ṭâ’ir-i kudsî bülend pervâzınıñ hayrânesi
Perr ü bâli hâk-rûbî-i hümayûn hânesi
Cevher-i kül tâb-ı sûz-ı mihriñ pervânesi
Şem^c-i bezm-i “leyletü’l-isrâ”⁶⁰ Hâbîb-i kibriyâ

3. Virmemiş ‘ummân-ı fıtrat böyle bir dür dânesi

Bahş-ı cân eyler zülâl-i hubbınıñ peymânesi
Zümre-i ehl-i dilân hep hüsniniñ mest-ânesi
‘Akl-ı evvel kayd-ı bend-i ‘aşkıñ dîvânesi
Nâzenîn-i hâzret-i Mevlâ Hâbîb-i kibriyâ

4. **Vahdî** vaşfinda hemân ednâ vü hayrân bir kulu

Zerre-i medhinden ‘âciz olsa da yüz biñ dili
[9b] Nağme-perdâz hilye-i şânında Qur’ân bülbülü
“Ve’d-*duhâ*”⁶¹ vaşf-ı güli “ve’l-*lejl*”⁶² sürh-i sünbülü
Bâğ-ı “Yâsîn”⁶³ ravza-i “Tâhâ”⁶⁴ Hâbîb-i kibriyâ

5. “Kenz-i mahfi” mahzen-i esrâr-ı Hâk dil-hânesi

Mağdeminden aldı ‘imrânı cihân vîrânesi
Nûra ğark itdi ‘umûmen teşrîf-i şâh-ânesi
Bülbül-i *levlâk* zâtı “lî-ma^c Allâh”⁶⁵ lânesi
Bezm-i kurbâ tûṭî-i gûyâ Hâbîb-i kibriyâ

⁵⁸ “...vahyini ilettiler.” Necm 53/10.

⁵⁹ “...daha yakın oldu.” Necm 53/9.

⁶⁰ “Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.” âyet-i kerimesine gönderme vardır. İsrâ 17/1.

⁶¹ “Yemin olsun, kuşluk vaktine...” Duhâ 93/1.

⁶² “Yemin olsun... geceye...” Lejl 92/1.

⁶³ “Yâ-sîn” Yâsîn 36/1.

⁶⁴ “Tâ-hâ.” Tâhâ 20/1.

⁶⁵ “Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki o vakitte, bana ne Hakk’a yakın bir melek, ne de gönderilmiş bir nebî yaklaşabilir.” Aclûnî, “Keşfü’l-Hafâ”, 11/156, (no. 2157).

Sübḥâne Rabbiye'l-aleyye'l-a'le'l-vehhâb, elḥamdü li-veliyihi ve's-şalâtü ve's-selâmü 'âlâ nebiyyihi ve 'alâ 'âlihi ve 'itretihi ecma'în. Cenâbu Erḥame'r-râḥimîn, Ḥabîb-i ekrem ve nebiyy-i muḥterem şallallâhu ta'âlâ 'aleyhi ve's-sellem efendimiz hürmetine kırâ'at olunan mevlid-i şerîfi ve Qur'ân-ı ḥakîmi dergâh-ı 'izzetinde kabûle qarîn eyleye. Ḥâsıl olan ecr ü meşûbâtı ol Seyyidü'l-beşer, Şefî'ü'l-ümem-i fi'l-maḥşer 'aleyhi şalâti'l-evfer efendimiz ḥazretlerinin ravza-i mübârekelerine tarafımızdan fakîr-âne ve 'âciz-âne ihdâ eyledik, Rabb'imiz vâsıl eyleye. Rûḥ-ı Seyyidü'l-enâmı cümlemizden hoşnûd ve sâye-i şefâ'atin üzerimize sâye-bân eyleye. 'İnd-i Resûlillâh'da maḳbûliyyet ve maḥbûbiyyet müyesser eyleye. Vesâ'ir enbiyâ-i 'izâm ve rusul-i kirâm 'aleyhümü's-şalâtü ve's-selâm ḥazretlerinin ervâḥ-ı şerîfine ikrâm eyleye. Âl ü ezvâc-ı tâhirât ve aşḥâb-ı güzîn ve Enşâr u Muhâcirîn, tâbi'în ve e'imme-i dîn rıdvânüllâhi ta'âlâ 'aleyhim ecma'în ḥazarâtının rûḥlarına ikrâm eyleye. Ve evliyâ-yı 'ârifîn, mürîdîn, mensûbîn kaddesallâhu ervâḥahüm ḥazarâtının ervâḥına îşâl eyleye. [10a] Ve 'ale'l-ḥuşûş bu cem'iyyetimizde bâ'is ü bâdî zât-ı şerîfiñ sa'yini meşkûr, zenbini mağfûr, 'amelini maḳbûl ve "ticâreten len-tebûr"⁶⁶ sırrına maẓhar eyleye. Âbâ' ü ecdâdımızdan ümmühât u ceddâtımızdan aḥavâtımızdan aḳribâ' ü ta'allukâtımızdan irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyenlerin Rabb'im taḳşîrâtların 'afv ü seyyi'âtların maḥv eyleye; bâkîde kalanları tûl 'ömr-ile mu'ammer eyleye, niçe niçe meclislerin emşâl-i keşîresiyle kendilerin mesrûr eyleye. Ve pâdişâh-ı İslâm ḥâledallâhu mülkehü ilâ-yevmi'l-ḳiyâme efendimiz ḥazretlerini serîr-i şalṭanatlarında ber-devâm eyleye; 'ulemâsını, vüzerâsını, vükelâsını şer'at-i ğarrâ-yı Ahmediyye'ye ḥâdim eyleye, 'asâkir-i İslâmiyye'ye berren ve baḥren "eynemâ kânû"⁶⁷ "ve ḥayşümâ teveccehû"⁶⁸ manşûr u muẓaffer eyleye, küffâr-ı ḥâk-sâr-ı bed-nişârın cem'iyyetlerin maḥv u perîşân eyleye, berde ve baḥrde bulunan müsâfirîn ve 'asâkirîne selâmetler iḥsân eyleye, ḥüccâc-ı Müslimîn selâmetler virüp gidenlere tekrâr, gitmeyenlere 'an-ḳarîb mâl-ı helâl ile ziyâretler naşîb ü muḳadder eyleye, vaḳtimiz ḥitâm buldukda kelime-i şehâdet ki buyurun: Eşhedü en-lâ-ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muḥammeden 'abdühü ve resûlühü, kelime-i münciyesiyle cümlemize ihtitâmlar naşîb ü muḳadder eyleye, ḳabrde şeytân 'aleyhi'l-la'neniñ mekrinden hıfz u ḥimâye eyleye, su'âl-i Münkereyn'iñ "Men Rabbüke ve-men nebiyyüke ve mâ dînüke"⁶⁹ su'âllerine cevâblarımızı âsân eyleye, meydân-ı ḥaşrde livâü'l-ḥamd ismiyle müsemme olan sancağın altında ḥaşr u cem' eyleye, cennet ü cemâliyle

⁶⁶ "...Asla zararlar sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler." (Fâtır, 35/29).

⁶⁷ "Her nerede bulunsalar..." (Mücâdele, 58/7.)

⁶⁸ "Hangi yöne yönelirlerse..."

⁶⁹ "Rabbin kimdir, peygamberin kimdir, dinin nedir?" anlamına gelen bu ifade, İslam inancına göre kabir sualleridir. Bkn. Abdulvehhab Gözü, "Hadisler Işığında Kabir Sorgusu ve Soruları", *Dergiabant* 9/1 (2021), 317.

cümlemize ikrâm eyleye, [10b] du‘alarımızı der-gâh-ı bâr-gâh-i ahâdiyyetinde ahsen-i kabûl ile maqbûl eyleye.

Allâhümme Rabbenâ âtinâ fi’l-dünyâ haseneten ve fi’l-âhireti haseneten ve kınâ ‘azâbe’n-nâr.⁷⁰ Bi-raḥmetike yâ Erḥame’r-râḥimîn. Ve’s-selâmu ‘alâ cemî‘i’l-enbiyâ ve’l-mürselîn ve’l-ḥamdülillâhi rabbi’l-âlemîn.

Ketebenhü el-fakîrû’l-ḥakîrû’l-muhtâc ilâ raḥmet-i Rabbihi’l-Ḳadîri’l-Başîr ‘Alî Rızâ bin Hüseyin Kâmil bin Ḥasan Efendi el-Bağçevî ḡaferallâhü lehü velivâlideyye ve li-üstâzihi âmîn.

Fî-12 Rebiyyülevvel 1339.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü’l-Hafâ ve Müzîlû’l-İlbâs ammâ İštehera mine’l-Ehâdis alâ Elsineti’n-Nâs I-II*. nşr. Ahmed el-Kalâş. Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1997.
- Açıl, Berat vd. *Tenkitli Neşir Kılavuzu-Osmanlı Türkçesi Metinleri İçin*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2022.
- Aksoy, Hasan. “Mevlid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29/482-484. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Ambros, G. Edith. “Nazîre, The will-o’-The Wisp of Otoman Dîvân Poetry”. *Wiener Zeitschrift für die Kunde Des Morgen- lands, Band 79* (1989), 57-83.
- Ayçiçeği, Bünyamin. “Arap Şiirinde Bir Aruz Hususiyeti Olan ‘Tevdîr’in Klasik Türk Şiirindeki İzleri”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 706-721. <https://doi.org/10.18505/cuid.1516263>
- Bülbül, Tuncay. “Vahdî, İbrâhîm Vahdî Efendi”. *TEİS*. Erişim Tarihi: 11.02.2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vahdi-ibrahim-vahdi-efendi>
- Çulfaz, Şevval Sena. “Mevlid Bibliyografyası”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 31 (2023), 165-229.
- Demirel, Şener. “Osman Bedreddin-i Erzurûmî (İmam Efendi)’nin Mektuplarında Müritlerine Öğütler”. *Uluslararası Harput’a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*. ed. Enver Çakar vd. 1/51-62. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2015.
- Durmuş, İsmail. “Vahdî Efendi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ek-2/636-637. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Gönel, Hüseyin. “Vahdî, Şeyh Ahmed Vahdî Efendi”. *TEİS*. Erişim Tarihi: 11.02.2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vahdi-seyh-ahmed-vahdi-efendi>
- Gözün, Abdulvehhab. “Hadisler Işığında Kabir Sorgusu ve Soruları”. *Dergiabant* 9/1 (2021), 314-346.
- Gözütok, Mehmet Akif – Yavuz, Seyit “Mevlid Metinlerinde Yer Alan Tasliye Beyitleri”. *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu*. ed. Hakan Yekbaş. 1/453-461. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2022.

⁷⁰ “Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru.” (Bakara, 2/201).

- Gür, Nagihan. *Klasik Türk Edebiyatında Takriz Geleneği*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014.
- Gür, Nagihan. “Edebiyat Tarihi Yazımında Bir Kaynak Olarak Takrizler ve Sıra Dışı İki Örnek”. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 71-72. (2017), 91-116. <https://doi.org/10.32704/erdem.536835>
- İmam Nesâî, *Hadislerle Hazreti Ali*. trc. Naim Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- Kalpakkı, Mehmet. “Osmanlı Şiir Akademisi: Nazire”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. ed. Talat Sait Halman. 133-137. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Kartal, Ahmet. *Doğu’nun Uzun Hikâyesi-Türk Edebiyatında Mesnevi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2013.
- Kemikli, Bilâl. *Mevlid Külliyyâtı-Süleyman Çelebi Vesîletü’n-Necât ve Tercümelere-I*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Köksal, M. Fatih. *Sana Benzer Güzel Olmaz*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.
- Köksal, M. Fatih. “Yeni Mevlid Metinleri ve Mevlidlerle İlgili Mevcut Malumata Dair Tashihler.” *Journal of Turkish Studies* 34/2 (2010), 253-283.
- Köksal, M. Fatih. *Mevlid-nâme*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Köksal, M. Fatih. “Vahdî”. *TEİS*. Erişim Tarihi: 11.02.2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vahdi>
- Köksal, M. Fatih. “Mevlid Edebiyatımızın Enleri İlkleri ve Tekleri”. *Keşkül* 26 (2013), 106-112.
- Köksal, M. Fatih. “Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî’nin Mevlidü’n-Nebîsi”. *KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4 (2021), 71-108.
- Köksal, M. Fatih. “Vesîletü’n-Necât’a Yazılan Nazirelere Dair”. *Vefatının 600. Yılında Süleyman Çelebi ve Mevlid Kültürü*. ed. Bilal Kemikli. 153-172. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2023. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-8352-50-4.ch07>
- Kur’an Yolu*. (Erişim 11 Şubat 2025) <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2>
- Küçük, Sabahattin. “19. Yüzyıl Fırat Havzası Divan Şairleri”. *Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, komisyon. 231-238. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 1992.
- Kütük, Rıfat. *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî’nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi (İnceleme-Metin-Ansiklopedik ve Fonksiyonel Sözlük-Tıpkıbasım)*. Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık, 2018.
- Mazıoğlu, Hasibe. *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*. Ankara: TDK Yayınları, 2017.
- Özel, Ahmet. “Mevlid”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29/475-479. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Özkat, Mustafa. “Paris’te Yazılan Bir Mevlid: Misbâhü’s-Salâh”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 14 (2015), 93-166. <https://doi.org/10.15247/dev.225>
- Selçuk, Bahir. “Vahdî, Mahmûd Vahdî”. *TEİS*. Erişim Tarihi: 11.02.2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vahdi-mahmud-vahdi>
- Sunguroğlu, İshak. *Harput Yollarında-1*. Ankara: İşaret Yayınları, 2013.
- Süleyman Çelebi. *Mevlid*. haz. Necla Pekolcay. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.

- Taş, Mehtap Erdoğan. “Vahdî İbrâhîm Efendi’nin Terceme-i Hilve-i Şerîf Adlı Mensur Eseri”. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 20 (2024), 1-28. <https://doi.org/10.28981/hikmet.1439502>
- Uzun, Mustafa İsmet - Arslan, Ahmet Turan. “Takrîz”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 39/472-474. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yavuz, Kemal. “Türk Şiirinde Nazire”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, (2013), 359-424.
- Yazar, İlyas. *Kânî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Yazar, Sadık. “Cismî ve Mevlidi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008), 485-515.
- Yücel, Yusuf İbrahim. *Harput Müftüsü Ömer Naimi Efendi ve Kaside-i Bürde Şerhi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.
- Zübeyiroğlu, Ruhsar. *Mecmüatü’t-teracim Mehmed Tevfik Efendi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.

Katkı Beyanı Formu Statement of Contribution		
Yazarların Katkıları Authors Contributions:	Sorumlu Yazar Corresponding Author	İkinci Yazar Second Author
Çalışmanın Tasarlanması Conceiving the Study	%50	%50
Veri toplanması Data collection	%70	%30
Veri Analizi Data Analysis	%50	%50
Makalenin Yazımı Writing up	%50	%50
Makale Gönderimi ve Revizyonu Submission and Revision	%40	%60

Ek-1: Veda-i İstişfâ'nın İlk Sayfası

